

YÜKLEM KONUMUNDAKİ SIFATLAR İLE FİLİMSİ TAMLAYICILARI ARASINDAKİ EŞDİZİMLİLİK İLİŞKİLERİ

The Collocational Relations Between Adjectives and Non-Finite Verbal Forms as Their Complements Examining Morphemic Bundles

Nihal ÇALIŞKAN*

Dil Araştırmaları, Bahar 2019/24: 75-88

Öz: Bu çalışmada -mAk+sıfat, -mAk-DA+sıfat, -mAk-DAn+sıfat, -mAk-IA+sıfat; -mA-sl+sıfat, -mAyA+sıfat, -mAsInA+sıfat, -mAsIndA+sıfat, -mAsIndAn+sıfat, -mAsIylA+sıfat; -DIğI+sıfat, -DIğInA+sıfat, -DIğIndA+sıfat, -DIğIndAn+sıfat, -DIğIylA+sıfat; -AcAğI+sıfat, -AcAğInA+sıfat, -AcAğIndA+sıfat, -AcAğIndAn+sıfat, -AcAğIylA+sıfat dizilişindeki ek-kelime birlikteliklerinden hareketle sıfatların filimsi tamlayıcıları ile kurduğu eşdizimlilik ilişkileri üzerinde durulmaktadır. Adlaştırma görevli söz konusu filimsi ekleri ile sıfatların kullanım birliktelikleri düzenli ifade aramaları tekniğiyle ODTÜ Türkçe Derlem'den çıkarılmıştır. İnceleme neticesinde filimsilerin en sık bir araya geldiği sıfatlar sıklık verisiyle birlikte tespit edilmiş, sıfatın özne ve nesne kontrol işleviyle kullanıldığı durumlar gösterilerek söz konusu eşdizimlilikler temelinde oluşan kiplik ve konuşur tutumuyla ilgili anlamlara dikkat çekilmiş, konunun yabancılara Türkçe öğretiminde ele alınışıyla ilgili görüş ve önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: eşdizimlilik, sıfatlar, filimsi.

Abstract: This study aims to display the collocational relations between adjectives and non-finite nominalised forms as their complements examining morphemic bundles of -mAk+adjective, -mAk-DA+adjective, -mAk-DAn+adjective, -mAk-IA+adjective; -mA-sl+adjective, -mAyA+adjective, -mAsInA+adjective, -mAsIndA+adjective, -mAsIndAn+adjective, -mAsIylA+adjective; -DIğI+adjective, -DIğInA+adjective, -DIğIndA+adjective, -DIğIndAn+adjective, -DIğIylA+adjective; -AcAğI+adjective, -AcAğInA+adjective, -AcAğIndA+adjective, -AcAğIndAn+adjective, -AcAğIylA+adjective. The collocations between suffixes and adjectives are extracted from METU Turkish Corpus. The outcomes of corpus search provided information on the frequency of these collocations, the complement-control relations between the adjectives and their non-finite complements, and the modal and stance value of these type of collocations. Based on the findings, a framework for collocations of adjectives and their complements is suggested for teaching Turkish as a foreign language.

Keywords: collocations, adjectives, non-finite verbal form

* Doç. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Ankara/TÜRKİYE, caliskanihal@hotmail.com. Gönderim Tarihi: 15.12.2018 / Kabul Tarihi: 20.12.2018

Giriş ve Kavramsal Çerçeve

Bu çalışmada “Kazanmak zor. Kaybetmesi imkânsız. Gitmekte haklı. Geldiğine pişman. Kazanacağından emin.” gibi kullanımlarda karşımıza çıkan fiilimsi-sıfat eşdizimliliği üzerinde durulacaktır. İncelememizin hareket noktası, özellikle Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi sırasında söz konusu eşdizimlilik ilişkilerine dayalı malzemeyi tespit duyulan ihtiyaçtır.

Türkiye Türkçesinde sıfatların “çenesi düşük, cana yakın, arabası bozuk” gibi iyelik ve hâl eki alan nominal unsurlarla oluşturduğu kullanımlar, -farklı adlandırmalarla- kelime grubu şeklinde değerlendirilegelmiştir (Banguoğlu 1974, Ergin 1985, Hatiboğlu 1982, Karahan 1991). Kaynaklarda incelemeye konu olan sıfatların iyelik veya hâl ekli adlarla kurduğu kelime gruplarının bir kısmı ise birleşik kelime, deyim gibi ileri derecede sözlükselleşmiş dil birimleridir (Özkan 2004a, Özkan 2004b). Ancak sıfatların fiilimsilerle kurduğu birliktelikler kelime grubundan ziyade yan cümle-ana cümle ilişkisi kurmaktadır. Bu doğrultuda adlaştırmaya dayalı tamlayıcılar ile bağlı buldukları fiil arasındaki ilişkileri ele alan çok sayıda çalışma vardır (Erguvanlı Taylan 1998, Csató 2010, Johanson 2013, Karakoç 2013)¹. Özellikle Csató’nun fiilimsi ekleri ile ana fiil arasındaki semantik ilişkilere dikkat çeken çalışması önemlidir. Biz bu çalışmada eşdizimlilik incelemelerinin sunduğu veriler ve getirdiği bakış açısı doğrultusunda ilerlemeye çalışarak elde ettiğimiz malzemeyi semantik açıdan değerlendirmeye ve konunun öğretimiyle ilgili tutarlı bir çerçeve oluşturmaya çalışacağız.

Bilindiği üzere dilin en önemli özelliklerinden biri yaratıcılığıdır. Yaratıcılık özelliği sayesinde, potansiyel söz varlığı ve sınırlı sayıdaki kural temelinde sınırsız sayıda yeni kullanımlar üretebiliriz. Ancak bütün bu kullanımlar tek tek değil de toplu hâlde ele alındığında bunları birleştiren bazı çizgiler olduğu görülecektir. Tabiatın her alanında olduğu gibi dilde de benzerlikler, tekrarlar, eğilimler ve bunların sonucunda ortaya çıkan örüntüler vardır. İnsan zihni, sezgiye dayalı olarak bu örüntüleri fark etme konusunda oldukça iyidir ancak bugün derlem adını verdiğimiz hacimli dil malzemesi üzerinde çeşitli yazılımlar aracılığıyla yaptığımız incelemeler, sezginin ötesinde çok daha geniş ve güvenilir veriler sağlayabilmektedir.

Her bilim alanının bir çalışma konusu ve bu konuyla ilgili kendine özgü bir metodolojisi vardır. Genellikle metodoloji, konu etrafında şekillenir, inceleme genişledikçe yeni ihtiyaçlar doğrultusunda yeni metotlar devreye sokulur. Bu yeni metotlar, konunun farklı yönlerini keşfetmeye de zemin hazırlar. Derlem dil biliminde konu ve metot arasındaki karşılıklı besleme süreci çok belirgindir. Başlangıçta bilgisayarlarla sözcük listeleme şeklinde yapılan analizler sıklık, dağılım analizleri olarak çeşitlenmiş; bu analizler sonucunda belli eğilimlerin ağırlık kazandığı gözlemlenerek incelemeler, yeni yaklaşımlar ve yazılımlar aracılığıyla bir ortografik birim olarak sözcük’ün sınırlarını aşır çok sözcüklü birimleri ve örüntüleri kapsayacak biçimde genişletilmiştir. Bugün derlem dil biliminin en önemli çalışma konusu sözcük sınırları dışına taşan birimler ve bunların hangi yollarla ve hangi araçlarla derlemden çıkarılacağıdır.

Sözcük sınırları dışına taşan birimlerle ilgili analizlerin temelinde eşkullanımlılık (co-occurrence) kavramı yer almaktadır. Eşkullanımlardan bir kısmı eşdizimlilikleri

¹ Adlaştırmaya dayalı yan cümlelerin ana cümlelerin yüklemiyle kurduğu ilişkiler bu birimlerin fiillerle kullanımı üzerine hazırlamakta olduğumuz bir başka çalışmamızda ayrıntılarıyla ele alınmaktadır.

oluşturur. Eşdizimlilik en genel ifadesiyle birden fazla kelime arasında belli bir uzaklıkta ve belli bir istatistiksel değerde ortaya çıkan, önceden kestirilemeyen birlikteliklerdir. Örneğin, “zaman” adının özne konumundayken “geçmek” eylemi ile kurduğu “zaman geçmek” birlikteliği bir eşdizimliliktir.² Eşdizimlilikle ilgili ilk belirlemeler Firth tarafından yapılmıştır. Firth, 1935 tarihli *Technique of Semantics* başlıklı çalışmasında eşdizimliliği anlamın “ses, sözcük, biçim, söz dizimi, semantik” bileşenlerinden sözcük düzeyinde ele alır ve bir sözcüğün sintigmatik düzeyde başka sözcüklerle kurduğu ilişkilerin, sözcük anlamını belirlediği fikrini savunur. 1957’de yayınlanan 1951 tarihli *Modes of Meaning* çalışmasında ise eşdizimsel anlam (meaning by collocation) kavramlaştırmasını yapan Firth,³ konuyu şöyle açıklar: “Eşdizimsel anlam sintigmatik düzeyde bir soyutlama olup sözcükte kavramsal ya da tasarıma dayalı anlam yaklaşımıyla doğrudan ilgili değildir. Gece kelimesinin anlamlarından biri, onun karanlık kelimesi ile ve elbette karanlık kelimesinin de gece ile eşdizimlenebilirliğidir.” (s. 196). Burada Firth’ün istatistiksel yöntemlerin ön plana çıktığı günümüz derlem dil biliminde önemli bir kavram olan karşılıklı gerektirim (mutual expectancy) konusuna değinmiş olması da dikkat çekicidir. Bugün dilbilgisel eşdizimlilik başlığı altında değerlendirilen colligation konusunda da ilk dikkatler yine Firth’e aittir.

Firth’ün daha çok stilistik incelemeler çerçevesinde ortaya koyduğu belirlemeler, Halliday tarafından teorik bir zemine oturtulmuştur. Halliday, bir ifadenin eşdizimlilik olarak değerlendirilebilmesi için ölçülebilirlik ve belli bir uzaklıkta ortaya çıkma kriterlerini getirmiştir (1961: 276). Bugün eşdizimlilik incelemelerinde kullanılan sayısal ölçümler ve pencere aralığı dediğimiz bağlam genişliği Halliday’in literatüre katkısı olarak düşünülebilir. Halliday ayrıca, iki sözcük arasındaki eşdizimliliklerin dilbilgisel ya da semantik sınırlamalardan kaynaklanmadığını, dizimsel ilişkiler boyutunda gerçekleşen bir seçme sonucunda ortaya çıktığını ifade etmiştir (1966: 150).

Tarihsel olarak Firth ve Halliday’dan sonra eşdizimlilik incelemelerinin bir başka önemli ismi olan Sinclair de 1991 tarihli *Corpus, Concordance, Collocation* başlıklı kitabında sözcüklerin iki temel prensip doğrultusunda bir araya geldiğini ifade eder. Bunlardan açık seçim prensibi sözcüklerin dilbilgisel ve semantik sınırlamalar doğrultusunda bir araya gelmesiyle ilgili ilkeleri, deyim prensibi ise herhangi bir dilbilgisel boşluğu doldurmak üzere aynı anlamı verebilecek çok sayıdaki dil birimi arasından hangisinin seçileceğini düzenler. Örneğin “çay, kahve, su” gibi sıvıları tüketmek anlamında geçişli bir fiil olarak “içmek” eyleminin kullanılması açık seçim prensibi tarafından yönetilir. Bununla birlikte “açık, hafif, demsiz” gibi bir dizi sıfattan açık’ın seçilerek “açık çay” ifadesinin oluşturulması deyim prensibi tarafından yönetilir. Bu nedenle deyim seçimi prensibine dayalı ifadelerin kestirimi, bir dili yabancı dil olarak öğrenenler açısından zorlayıcı bir süreçtir. Bu durum, araştırmacıları söz konusu ifadelerin tespit edilerek bir envanterinin çıkarılmasına yönlendirmiştir.

2 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Çalışkan, N. (2014b). Yüksek Sıklıktaki Adlar: Zaman Sözcükbiçimi Üzerine Derlem Temelli Bir İnceleme (Eşdizimlilikler, Biçimbirim Dizileri, Dilbilgisel Örtüntüler ve Semantik Prozodi). Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

3 “Meaning by collocation is an abstraction at the syntagmatic level and is not directly concerned with the conceptual or idea approach to the meaning of words. One of the meanings of night is its collocability with dark, and of dark, of course, collocation with night.” (Firth [1951] 1957: 196).

Eşdizimlilik sızlükleri böyle bir çabanın ürünüdür (Özkan 2010, Özkan 2012, Özkan 2013, Özkan 2014).

Sözçüksel düzeyde ortaya çıkan eşdizimliliklerin tespiti nispeten kolaydır. Söz gelimi, belli bir sıfatın adlarla eşdizimliliğini ortaya koyarken söz diziminde sıfatın addan önce geldiği, Türkçe söz diziminde sıfat ile ad arasına çoğunlukla “bir” sözcüğünün girdiği gerçeğinden hareketle incelemeye konu olan sıfatın sağında yer alan iki sözcüklük bağlamda hangi adların belli bir sıklıkla ortaya çıktığı belirlenebilir. Türkçe Ulusal Derlemi’ne göre “ılık” sıfatının ilk sıralardaki eşdizimlileri “su, süt, hava, rüzgâr, meltem” adları ve bunların çekimli biçimleridir (Aksan vd. 2012). Ancak aynı sözcüğün üçüncü sıradaki eşdizimlisi “bir” tanımlığı, yedinci sıradaki ise “ve” bağlacıdır. Tanımlık ve bağlaçların dilbilgisel sözcük türleri olduğu düşüncesinden hareketle bunlar eşdizimlilik incelemeleri dışında tutulabilir. Ne var ki ılık sözcüğüyle olmasa da “bir” tanımlığı “bir zamanlar, bir keresinde, bir tane, bir sürü, ikide bir” gibi kullanımlarda güçlü eşdizimlilikler oluşturmakta, “ve” ise “eğitim ve öğretim, anne ve baba” gibi ikiterimlilerin oluşumunda önemli bir rol üstlenmektedir. Bu da bize eşdizimliliği yalnızca ad, sıfat, zarf, eylem gibi sözcükler arasında gerçekteşen bir birliktelik olarak ele almanın dil birimlerinin kendi sınırları dışına çıkararak oluşturduğu ilişkiler ağını bütüncül bir yaklaşımla ortaya koymakta yetersiz kalacağını göstermektedir. Literatür incelemesi bize bu konuda bazı fikirler verebilecektir.

Literatür İncelemesi

İlgili lüeratürün önemli bir kısmında eşdizimlilik; anlamlı kelimeler arasında gerçekteşen bir birliktelik olarak değerlendirilmekte, ifadenin kalıplaşma düzeyi, bir araya gelen kelimelerin kendi anlamlarını koruma veya anlamlarından sıyrıлма durumları gibi bağlamalarda ele alınmaktadır. Bu gruptaki çalışmalarda sıralanan eşdizimlilik örneklerinden birkaçı şöyle sıralanabilir: face the truth/gerçeklerle karşılaşmak (Aisenstadt 1979: 79), perform a task/görevi yerine getirmek (Cowie 1994: 3170), heavy smoker/sigara tiryakisi (Cruise 1986: 37), tenir un journal/günlük tutmak (Hausmann 1989: 1010), explode the myth/mitleri sarsmak (McKeowon ve Radev 1999: 2-4). Ancak örneğin Fernando (1996: 36) konuyu çok daha sınırlı bir çerçevede ele alıp ancak çok sınırlı bir çerçevede ortaya çıkabilen “addled egg/cılık yumurta” gibi kullanımları eşdizimlilik olarak kabul ederken van der Wouden (1997: 6) “cranberry, ox-en” gibi birleşik sözcükleri, Benson vd. “apathy toward/Ad-A duyarsızlık, He was fool to do it./Eylem-AcAk kadar Sıfat, He took an oath that he would do his duty./Eylem-AcAğInA yemin etmek, They are afraid of him./Ad-DAN korkmak, It was stupid fort hem to go./Eylem-mA-iyelik Sıfat” kullanımlarını da eşdizimlilik kapsamında değerlendirmiştir. Palmer (1981: 77, 79) ve Quirk (1985: 772, 1172, 1197, 1567) gibi araştırmacılar ise dizimsel ilişkilerden deyimlere kadar her türlü birlikteliği eşdizimlilik kapsamında değerlendirmişlerdir.

Türkçe ile ilgili çalışmalarda konunun daha çok Aisenstadt, Cowie, Cruise, Hausmann, Mackeowon ve Radev’in yaklaşımıyla ele alındığı görülmektedir (Özkan 2005, Piltan 2008, AlSarray 2015, Doğan 2016). Bu konuda Durrant’ın 2013 tarihli çalışması özellikle Türkçe gibi eklemeli diller söz konusu olduğunda eşdizimliliğin bağımsız biçimbirimlerin yanı sıra bağımlı biçimbirimleri de içerecek şekilde genişletilmesinde fayda olduğunu göstermektedir. Durrant, bu çalışmasında “-Dir

(geçişlilik)-II (edilgenlik)-A (yeterlilik)-mA (olumsuzluk)-DIK (sıfat-fil)-I (iyelik)-I (yükleme)” gibi dizimlerini de eşdizimlilik olarak değerlendirmiştir. Çalışkan (2014b) da “-DIĞI zaman” gibi bağımlı ve bağımsız biçimbirimlerin birlikteliğine dayalı kullanımları incelemesine dâhil etmiş; “zaman geçmek, zaman kazanmak” gibi birliktelikleri sözcüksel, “ne zaman, o zaman” ve “-DIĞI zaman” gibi kullanımları dilbilgisel birliktelikler olarak değerlendirmiştir.

Bu çalışmada sıfatlar ile filimsi tamlayıcıları arasındaki birlikte kullanılma eğilimlerini ortaya çıkarmak için eşdizimliliği geniş bir çerçevede ele alan yaklaşımların izinden gidilerek ek ve sözcük birlikteliklerine dayalı kullanımlar üzerinde durulacaktır.

Yöntem

Derlem incelemelerinde yönteme karar vermeden önce derlem temelli ve derlem yönetimli yaklaşımlardan hangisini benimseyeceğimiz sorusu önem kazanmaktadır. Araştırmacı, önceden belirlenmiş, belli bir çerçeve içinde kalan dil malzemesini inceleyecekse derlem temelli yaklaşıma bağlı kalacaktır. Bu durumda derlem bize yalnızca zaten mevcut olan malzemeyle ilgili örnekleri sağlayacaktır. Ancak bazı durumlarda malzemenin kendisi değil, dilbilgisel çerçevesi bellidir. Araştırmacı, elindeki çerçeveye uygun bir yöntem geliştirebilirse derlemden bunu örnekleyen kullanımları çıkarabilir. Derlem yönetimli diyebileceğimiz bu ikinci yaklaşımda, başlangıçta sadece belli türden yapılarla ilgili kaba bir fikir vardır. Bu çalışmada melez bir yaklaşım benimsenmiştir. Çünkü hareket noktamız sıfatlarla filimsi tamlayıcıları arasında bir eşdizimlilik ilişkisi olduğu gözlemidir. Araştırmaya konu olan filimsi ekleri bellidir ancak bunların birlikte kullanıldığı sıfatlarla ilgili bir listemiz yoktur. Bu yüzden yöntemimiz söz konusu dil birimlerini çıkaracak şekilde tasarlanmalıdır.

Bu çalışmanın temel problemi sıfatlarla filimsi tamlayıcıları arasındaki eşdizimlilik ilişkilerini ortaya koymak olduğu için söz dizimi ve sözcük türü işaretlemesi yapılmış bir derleme ihtiyaç vardır. Ancak bugün itibarıyla her iki düzeyde de etiketleme yapılmış bir Türkçe derlem bulunmamaktadır. Bu nedenle düzenli ifade arama tekniğiyle hareket edilecektir. Türkçe Ulusal Derlemi’nde (Aksan vd. 2012) gerçekleştirilebilecek düzenli ifade aramaları aşağıdaki ekran görüntüsünde yer almaktadır:

Ekran Görüntüsü 1: TUD’da Düzenli İfade Aramaları

	TUD v3.0 örnek aramalar	TUD Tanıtım Sürümü Karşılığı	TUD v3.0 ve TUD Demo sonuçlar
1	kol	kol	kol
2	^kol\$	kol	kol
3	^kol	kol*	kol, kolluk, kolçak...
4	\w+kol	*kol*	çikolata, kol, kolay
5	\w+kol\$	*kol	karokol, kol
6	^o+f+\$	Kullanılmıyor	of, off, offff, offff
7	^k....k\$	Kullanılmıyor	kelebek, kısacık, kaçarak
8	^gel(mişldi)	Kullanılmıyor	gelmiş, gelmiştir, geldi, geldik ...
9	^gel(mişldi)\$	Kullanılmıyor	gelmiş, geldi
10	^ko(11t)+uk	Kullanılmıyor	koltuk, koltuklar, kolluk, kolluklar
11	^ko(11t)+uk\$	Kullanılmıyor	kolluk, koltuk
12	^k[a-z,ü,ö,ğ,ş,ı,Ö,Ü,Ğ,Ş,ç,Ç,İ]1\$	Kullanılmıyor	kal, kel, kül ...
13	^k.1\$	Kullanılmıyor	kol, kal, kel, kül ...
14	“siyah beyaz”	“siyah beyaz”	siyah beyaz

Ancak tablodaki sınırlılıklar doğrultusunda, araştırma konumuz olan birimleri Türkçe Ulusal Derlemi'nden çıkarmamız mümkün değildir. Bu nedenle çalışmada ODTÜ Türkçe Derlem-OTD (Say vd. 2002) kullanılacaktır. OTD, 1999-2002 yıllarına ait yazılı Türkçeden derlenen 2 milyon sözcüklük bir metin havuzudur. Metinlerin % 15,63'ü roman, % 14,49'u öykü, % 6,23'ü araştırma-inceleme, % 4,83'ü makale, % 2,41'i gezi, % 0,89'u söyleşi, % 2,29'u anı-hatıra-günce, % 53,24'ü haber türüne aittir. Bu oranlardan da anlaşılacağı üzere OTD'nin dengeli ve temsil gücü yüksek bir derlem olduğunu söylemek mümkün değildir. Fakat incelememiz belli bir dilbilgisel yapıyı ortaya çıkarmak olduğu, dilbilgisel yapılar da sözcüksel yapılarla karşılaştırıldığında daha sık kullanıldığı için OTD bize istediğimiz veriyi sağlayacaktır. Derlem, AntConc 3.5.7 (yazılımı ile incelenecektir. AntConc 3.5.7'nin düzenli ifadelerle ilgili kılavuzu şu şekildedir:

Ekran Görüntüsü 2: AntConc'da Düzenli İfade Aramaları

Wildcard Settings	
*	zero or more characters
+	zero or one character
?	any one character
@	zero or one word
#	any one word
	search term 'OR' search term
&	non word
☒	Treat search whitespace as one or more non-tokens
☐	Treat search whitespace as is
☐	Replace whitespaces with a single character
Whitespace replacement	<space> ▼

Sıfatların fiilimsi tamlayıcılarla oluşturduğu eşdizimlilik ilişkilerinde sıfatın sözdizimsel konumlarından biri yüklemidir. Bu durumda yüklem konumundaki bir sıfat ile söz gelimi özne durumundaki fiilimsi tamlayıcısı arasında farklı sözcükler girmesi kuvvetle muhtemeldir. Ancak araya hiçbir sözcüğün girmediği “Özne: Tamlayıcı-Fiilimsi eki+Yüklem: Sıfat” şeklindeki bir dizilim de pekâlâ mümkündür. Bu durumda *m+k *. (sözcük-m-herhangi bir harf-k ile sonunda nokta olan başka bir sözcük) şeklindeki bir arama beklediğimiz sonuçların bir kısmını getirebilecektir. Nitekim bu arama sonucunda 1289 kullanım sıralanmıştır. Bunlar arasında “ekonomik ilişkiler, ahmak dedi” gibi konumuzun dışında kalan çok sayıda örnek de bulunmaktadır. Bunları elemek üzere yine AntConc'un sınıflandırma (sort) özelliği kullanılmış, 1. düzey sağdan 1, 2. ve 3. düzey 0 seçilerek fiilimsi eki alan sözcüğün sağındaki birime göre alfabetik sıralama yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara ilişkin ekran görüntüsü şöyledir:

Ekran Görüntüsü 3: -mAk SIFAT. Dizisine Ait Arama Sonuçları

AntConc 3.5.7 (Macintosh OS X) 2018

Concordancanc Concordance Pli File Vie Clusters/N-Gram Collocate Word Lst Keyword Lst

Concordance Hits 2410

Hit	KWIC	File
662	hazır, yenilik ve değişime açık	OTD.txt
663	... Ve bunlarla birlikte ele alınan	OTD.txt
664	ülmeden çarkı yeniden döndürmeye	OTD.txt
665	. Çünkü ısı-15 dereceydi ve yolda	OTD.txt
666	söz vermiştim. Tibet'i mektupla	OTD.txt
667	şüm takdirde oradaki okullara devam	OTD.txt
668	ın gölgeğine sinerdi. Kişin gidip	OTD.txt
669	duran bu rulo yapılmış kâğıdı	OTD.txt
670	sokaktı. Kişin çok zor olurdu	OTD.txt
670	uyum yasaları adı altında af	OTD.txt
670	bölümü de tek bir getirerek alkışları	OTD.txt
671	ıkarken biraz soluklandı ve asansöre	OTD.txt
671	ıkarken biraz soluklandı ve asansöre	OTD.txt
672	ve Tanrı'sıyla baş başa	OTD.txt
672	, ayna karşısında kendini şöyle bir	OTD.txt
673	kapalı olduğu için çift caddeden	OTD.txt
673	gittiler. Ferhat bir girişimde daha	OTD.txt

Search Term Words Case Regex

m+k

Search Window Size 50

Start Stop Sort Show Every Nth Row 1

Kwic Sort Level 1 0 Level 2 1R Level 3 1L

Clone Results

Total No. 1
Files Processed

Yukarıdaki ekran görüntüsünden de anlaşılacağı üzere bu sınıflandırma sayesinde “-mAk imkânsız” şeklindeki bir birimi ayırt etmek mümkün olmuştur.

Söz konusu eşdizimlilik ilişkilerini çıkarmak üzere kullanabileceğimiz diğer söz dizimi yapıları ise “geleceğinden emin değil, geleceğinden emin bir (tavırla), geleceğinden emin olan, geleceğinden emin bulunan” örneklerinde gördüğümüz fiilimsiyi takip eden sıfatın “değil” sözcüğü ile yüklemleştirildiği, sıfattan sonra “bir” ile “olmak” ve “bulunmak” fiillerinin çeşitli çekimli biçimlerinin geldiği yapılardır. Yine -mAk ekinden devam edecek olursak bu yapıları ortaya çıkarmak üzere sırasıyla şu yapılar aranmıştır: “*m+k * değil*, *m+k * bir, *m+k * ol*, *m+k * bulun*”. Elbette sıfatların fiilimsilerle birlikte kullanıldığı yapılar bunlarla sınırlı değildir. Ancak herhangi bir dil bilgisi etiketlemesi olmayan bir derlemede çalışırken yapabileceğimiz bunlarla sınırlıdır. Bu sınırlılığın farkında olarak bütün aramalar bittikten sonra tespit edebildiğimiz yapılarla ilgili tam bir istatistik verebilmek için derlemede her bir yapıya ilişkin nihai bir arama daha yapılmıştır. Böylece örneğin “*m+k güç*” biçiminde yapılmış bir arama ile bu kullanımın tam sayısı belirlenebilmiştir. Bu veriler, özellikle dil öğretimi konusunda seçim yapmak gerektiğinde faydalı olacaktır.

Yukarıda ayrıntılarını vermeye çalıştığımız yöntemle bu çalışma kapsamında aranacak dizimler ise şöyledir: -mAk+sıfat, -mAk-DA+sıfat, -mAk-DAn+sıfat, -mAk-IA+sıfat; -mA-sI+sıfat⁴, -mAyA+sıfat, -mAsInA+sıfat, -mAsIndA+sıfat, -mAsIndAn+sıfat, -mAsIyIA+sıfat; -DIğI+sıfat, -DIğInA+sıfat, -DIğIndA+sıfat, -DIğIndAn+sıfat,

4 Veriyi yönetebilmek açısından çalışma kapsamında fiilimsilerin yalnızca 3. kişi iyelik eki alan biçimleri değerlendirilecektir.

-DIğIyla+sıfat; -AcAğI+sıfat, -AcAğInA+sıfat, -AcAğIndA+sıfat, -AcAğIndAn+sıfat, -AcAğIyla+sıfat. Derlem sorgusu sonucunda elde ettiğimiz eşdizimliliklerde fiilimsiden sonra gelen kelimenin sıfat olup olmadığını denetlemek için TDK Tre Sözlük (tdk.gov.tr) ve TRmorph'tan (ltekin 2010, çöltekin 2014) yararlanılacaktır.

İnceleme ve Değerlendirme

Aşağıdaki tabloda fiilimsi ekleriyle sıfatların oluşturduğu eşdizimlilikler derlemden çıkardığımız kullanım sıklıklarıyla birlikte verilmektedir:

Tablo 1: Fiilimsi-Sıfat Eşdizimlilikleri

-mAk	akıllıca-1, anlamsız-3, boşuna-4, doğal-3, doğru-43, gerek-62, güzel-6, g-23, haklı-1, imkânsız-11, iyi-12, kaçınılmaz-2, kolay-53, kötü-5, lazım-125, mantıklı-3, mümkün-157, müthiş-1, olanaklı-6, olanaksız-21, önemli-9, serbest-12, sevindirici-1, şart-21, yanlış-28, yanıtıcı-1, yasak-14, yersiz-2, yeterli-13, zor-54, zorunlu-15
-mAktA	âciz-1, aceleci-1, başarılı-1, berdevam-1, haklı-5, hazır-1, hr-1, ısrarcı-1, ısrarlı-4, inatçı-1, isteksiz-2, kararlı-11, kararsız-2, nazlı-1, zgr-4, serbest-1, titiz-1, usta-2, yetersiz-2
-mAktAn	âciz-4, bitkin-1, bıkkın-1, gururlu-1, hoşnut-2, mahrum-1, mahzuz-1, memnun-4, muaf-1, mutlu-12, rahatsız-2, sevinçli-1, suçlu-1, şaşkın-1, şikâyetçi-2, tedirgin-1, uzak-13, yoksun-2, yorgun-5
-mAklA	görevli-13, meşgul-12, mükellef-1, sorumlu-1, ünlü-1, yetkili-1, yükümlü-20
-mAsl	acıklı-1, anlamsız-3, asılı-1, ayıp-1, doğal-7, elzem-1, esas-1, eşzamanlı-1, gerek-44, güzel-3, ilginç-5, imkânsız-13, isabetsiz-1, iyi-7, kaçınılmaz-28, kolay-13, komik-1, lazım-110, mahzurlu-1, mecburi-3, mümkün-73, normal-5, olanaksız-30, olağan-2, önemli-19, şaşırtıcı-2, tehlikeli-2, tuhaf-2, uygun-12, yanlış-5, yasak-16, yeter-1, yeterli-7, zor-24, zorunlu-23
-mAyA	açık-13, alışık-7, açık-1, elverişli-8, hazır-69, hevesli-2, hükümlü-1, istekli-2, kabiliyetli-1, kapalı-2, kararlı-33, layık-1, mahkûm-5, mecbur-22, memur-1, meraklı-3, mukteditir-4, muvaffak-3, müheyya-1, müsait-6, niyetli-17, razı-17, uygun-2, yatkın-3, yazgılı-5, yetkili-3
-mAyl	-
-mAsInl	-
-mAsInA	razı-3, soğuk-3, tepkili-1
-mAsIndA	etkili-12, ısrarcı-1, kararlı-2
-mAsIndAn	haberdar-1, memnun-1, rahatsız-11, tedirgin-2
-mAsIyla	-
-AcAğI	açık-12, aşıkâr-2, belirsiz-2, belli-26, doğal-1, izafi-1, kaçınılmaz-1, kesin-10, muhakkak-1, olağan-1, şphtesiz-1
-AcAğInA	emin-4
-AcAğIndA	-
-AcAğIndAn	emin-24, habersiz-1, haberdar-1
-AcAğIyla	-
-DIğI	apaçık-4, açık-30, aşıkâr-1, belli-51, doğru-20, gerçek-4, kesin-34, kuşkusuz-4, muğlak-1, şphtesiz-4
-DIğInA	emin-5, pişman-4
-DIğIndA	ısrarcı-1, ısrarlı-4
-DIğIndAn	bihaber-2, emin-23, haberli-1, habersiz-9, şüpheli-1
-DIğIyla	-

Derlem sorgusu sonucunda fiilimsilerle eşdizimlilik ilişkisi içinde ortaya çıkan sıfatlardan bir kısmı fiilimsi unsuru ile sıfat arasında tamlama ilişkisi olmadığı için elenmiştir. “-mAktAn” ile eşdizimlenen “ibaret” kelimesi bunlardan biridir. TDK Türkçe Sözlük’te ve TrMorph’ta “ibaret”, sıfat olarak etiketlenmiştir. Ancak söz konusu kelimenin anlam içeriği zayıftır. Kelime “... var olan külfeti paylaşmaktan ibaret, ... basmakalıp bir fetişizmi belli tarihlerde tekrarlamaktan ibaret, ... kültürel değişimleri hissetmekten ibaret” örneklerinde de görüldüğü üzere sıfattan ziyade bir tür yüklemleştirici dil bilgisi unsuru işleviyle kullanılmaktadır. “ibaret” kelimesinin yalnızca 3. kişi ile çekimleniyor olması da diğer örneklerden farkını gösteren bir diğer husustur. Yine “-mAktAn” ile eşdizimlenen “iyi” sıfatı da incelemeye dâhil edilmemiştir. Çünkü “çıplak olmaktan iyidir bedene uymayan elbise, geç çıkmak hiç çıkmamaktan iyidir” kullanımlarıyla karşımıza çıkan bu kullanımda -mAktAn ekini alan kelime “iyi” sıfatının tamlayıcısı değildir. Bu kullanımların yanı sıra sıfat olarak etiketlenmiş olmakla birlikte daha çok edat gibi davranan “ilgili” kelimesi de incelemeye alınmamıştır. Son olarak sıfat-fiillerle kurulan “-MAyA uğramamış, -MAyA rollendirilmiş” gibi eşdizimlilikler da kalıcı sıfatlar oluşturmadıkları gerekçesiyle bu kapsamda değerlendirilmemiştir. Bu esaslar çerçevesinde elenen diğer eşdizimlilikler ise şöyledir: -mAyA bağlı, -mAyA dayalı, -mAyA dönük, -MAyA paralel, -mAyA özgü, -mAyA yeterli, -mAyA yönelik, -mAsInA bağlı, -mAsInA dönük, -mAsInA yeterli, -mAsIndAn belli, -mAk başka, -mAkLA kısıtlı, mAkLA mümkün, -mAkLA sınırlı, -AcAğInA ilişkin. Bu tür eşdizimlilikler ile aynı kapsamda düşünülebilecek diğer fiilimsi-sıfat kullanımları, birlikte ele alınarak farklı bir çerçevede değerlendirilebilir. Fakat bu ayrı bir çalışmanın konusudur.

Yukarıdaki tabloda betimlenen eşdizimlilik ilişkilerini tamlayıcı-sıfat ilişkisi bakımından iki temel gruba ayırmak mümkündür. İlk grupta sıfatın yüklem, fiilimsinin özne olduğu örnekler yer almaktadır. Bu kullanımlarda fiilimsi -MAk, -mAsI, -AcAğI ve -DIğI eklerini alabilmektedir: ayakta tutmak imkânsız, tabancaların yasaklanması anlamsız, kaos doğuracağı belli, para batırdığı doğru vb. Fiilimsilerin hâl ekleriyle kullanıldığı ikinci grupta ise fiilimsi sıfatın tamlayıcısı konumundadır. Sıfatın -MAkTA, -mAktAn, -mAkLA, -mAyA ekli fiilimsi ile eşdizimlendiği kullanımlarda yüklemcil sıfat ile fiilimsinin öznesi ortaktır: arkadaşlar eleştirmekte haklı, birlikte çalışmaktan mutlu, emri uygulamakla yükümlüyüm, hükmünü onun arzusuna göre vermeye mecburdur. Sıfatın -mAsInA, -mAsIndA, -MAsIndAn ekli fiilimsi ile eşdizimlendiği kullanımlarda yüklemcil sıfat ile fiilimsinin öznesi farklıdır. Fiilimsinin öznesi ilgi hâli eki alarak söz dizimine katılmaktadır: oy kullanmasına razı, haberler borsada satışların artmasında etkili, aramızda bir paralellik kurulmaya çalışılıyor olmasından rahatsız. Sıfatın -AcAK ve -DIK fiilimsi ekleriyle eşdizimlendiği iyelikli kullanımlarda ise yüklemcil sıfatın öznesi ile fiilimsinin öznesi ortak olabileceği gibi farklı da olabilmektedir: sınavı kazanacağına eminim-seni yakalayacağına emindi, eşi Murat Karabulut ise onların öldüğünden habersiz, kızı İrem’i uçak kazasında yitirdiğinden habersiz.

Tablodan da anlaşılacağı üzere fiilimsilerle sıfatlar arasındaki eşdizimlilik ilişkisinde bazı semantik eğilimler devreye girmektedir. Örneğin -mAk ekli fiilimsinin bir araya geldiği sıfatlardan “gerek, kaçınılmaz, lazım, şart, zorunlu” gereklilik;

“imkânsız, mümkün, olanaklı, olanaksız” ihtimal; “serbest, yasak” izin anlamı etrafında kümelenmektedir. Bunların kiplik anlamlar taşıdığı açıktır. Zaten “gerek” ve “lazım” sıfatlarıyla oluşturulan analitik yapılar kaynaklarda bu başlık altında değerlendirilmektedir. -mAk ile eşdizimlenen diğer sıfatlar ise kullanıcının özel değerlendirmeleri, belli bir eyleme ilişkin tutumu hakkında bilgi vermektedir. Aynı durum -mAsI, -AcAğI ve -DIğI ekleriyle gerçekleşen eşdizimliliklerde de görülmektedir. Ancak “açık, aşıkâr, belli, kesin, şüphesiz, muhakkak, kuşkusuz, muğlak” sıfatlarından da anlaşılacağı üzere -AcAğI ve -DIğI fiilimsilerinde yükümlülükten ziyade bilginin niteliğiyle ilgili kiplik anlamları ön plandadır. Bunun yanı sıra her bir fiilimsi eki de belli bir anlamı taşıyan sıfat setiyle bir araya gelmektedir. Aşağıdaki tablo semantik düzeyde gerçekleşen bu ilişkileri göstermektedir:

Tablo 2: Fiilimsi-Sıfat Eşdizimliliğinde Sıfatların Taşıdığı Semantik Özellikler

	-mAk	-mA	-DIK	-AcAK
	yeterli-13, yeter-1	yeterli-7		
	-mAkla meşgul-12			
		etkili-12,		
<i>Alışkanlık</i>	ünlü-1		alışık-7	
<i>Bilme</i>		haberdar-1		habersiz-1, haberdar-1
<i>Gerekliklik</i>	gerek-62, kaçınılmaz-2, lazım-125, önemli-9, şart-21, zorunlu-15	asıl-1, elzem-1, esas-1, gerek-44, kaçınılmaz-28, lazım-110, mahzurlu-1, mecburi-3, önemli-19, zorunlu-23; mahkûm-5, mecbur-22		
<i>İhtimal</i>	güç-23, imkânsız-11, mümkün-157, olanaklı-6, olanaksız-21	imkânsız-13, mümkün-73, olanaksız-30		
<i>İstek</i>	mantıklı-3; berdevam-1, ısrarcı-1, ısrarlı-4, inatçı-1, isteksiz-2, hazır-1, kararlı-11, kararsız-2, nazlı-1; bitkin-1, bıkkın-1, rahatsız-2, yorgun-5	açık-13, âşık-1, hazır-69, hevesli-2, istekli-2, kapalı-2, kararlı-33, meraklı-3, niyetli-17, müheyya-1, razı-17; razı- 3, soğuk-3, tepkili-1		
<i>İzin</i>	serbest-12, yasak-14; hür-1, özgür-4, serbest-1; mahrum-1, yoksun-2; yetkili-1	yasak-16		

<i>Kesinlik</i>			apaçık-4, açık-30, aşikâr-1, belli-51, doğru-20 ⁵ , gerçek-4, kesin-34, kuşkusuz-4, muğlak-1, şüphesiz-4; emin-5; ısrarcı-1, ısrarlı-4; bihaber-2, emin-23, haberli-1, habersiz-9, şüpheli-1	açık-12, aşikâr-2, belirsiz-2, belli-26, izafi-1, kaçınılmaz-1, kesin-10, muhakkak-1, şüphesiz-1; emin-4; emin-24
<i>Olumlu Tutum</i>	akıllıca-1, güzel-6, iyi-12, sevindirici-1, müthiş-1; başarılı-1, titiz-1; gururlu-1, hoşnut-2, mahzuz-1, memnun-4, mutlu-12, sevinçli-1	güzel-3; layık-1; memnun-1		pişman-4
<i>Olumsuz Tutum</i>	anlamsız-3, boşuna-4, kötü-5, yanıltıcı-1; âciz-1, aceleci-1; suçlu-1, şaşkın-1, şikâyetçi-2, tedirgin-1	acıklı-1, anlamsız-3, ayıp-1, ilginç-5 ⁶ , komik-1, şaşırtıcı-2, tehlikeli-2, tuhaf-2; rahatsız-11, tedirgin-2		
<i>Onay</i>	doğal-3, doğru-43, haklı-1, yanlış-28, yersiz-2; haklı-5	doğal-7, isabetsiz-1, iyi-7 ⁷ , normal-5, olağan-2, uygun-12, yanlış-5; müsait-6, uygun-2		doğal-1, olağan-1,
<i>Yapılabilirlik</i>	kolay-53, zor-54 ⁸ ; yetersiz-2 ⁹ , usta-2; âciz-4, uzak-13	kolay-13, zor-24; elverişli-8, kabiliyetli-1, muktedir-4, muvaffak-3, yatkın-3		
<i>Yetki ve Yükümlülük</i>	muaf-1; görevli-13, mükellef-1, sorumlu-1, yükümlü-20	hükümlü-1, memur-1, yazgılı-5, ¹⁰ yetkili-3; ısrarcı-1, kararlı-2 ¹¹		

Çalışma kapsamında ortaya konan fiilimsi-sıfat eşdizimliliklerinde -mAk ile -mAsI; -AcAğI ile de -DIğI ekli kullanımlarda anlam temelinde bazı geçişler söz konusudur. Bir başka deyişle bu fiilimsi ekleri semantik olarak aynı gruptan sıfatlarla bir araya

5 “Doğru” sıfatı -mA eki ile onay, -DIK eki ile kesinlik anlamı taşımaktadır.

6 Bağlam içi kullanımları incelendiğinde “ilginç” sıfatının olumsuz semantik prozodi taşıdığı görülmektedir.

7 “İyi” sıfatı, -mAk eki ile olumlu tutum, -mA+iyelik eki ile onay anlamı taşımaktadır.

8 “Zor” sıfatı bağlama göre yeterlilik ve ihtimal anlamlarının her ikisini de taşıyabilmektedir.

9 “Yetersiz” sıfatı -mAkTA eki ile yeterlilik, -mAsI ile olumsuz tutum bildirmektedir.

10 “Hükümlü, yazgılı” sıfatları derlemde poetik bir kullanıma sahiptir: Ankara’yı sevmeye hükümlü olduğumu hissediyordum. Küle dönüşmeye yazgılı mahkûmları gizli gizli resmederken...

11 “İsrarcı, kararlı” sıfatları -mAK eki ile istek, -mA+iyelik eki ile yükümlülük anlamı taşımaktadır.

gelme eğilimi göstermektedir. Ancak kullanım sıklığı yüksek olan “emin” sıfatı hem -AcAğInA, -DIğInA hem de -AcAğIndAn, -DIğIndAn ile birlikte kullanılmaktadır. Her iki kullanım arasında anlam bakımından bir fark bulunmamaktadır. Bir başka ilginç durum ise “demesi kolay, söylemesi kolay” gibi -mAsI ile kurulan bazı eşdizimliliklerde iyelik anlamının kaybolmasıdır. Burada -mAsI “güzel, iyi, kolay” gibi belli sıfatlarla eşdizimlenmektedir. Dikkat çekici olan husus ise iyelik ekinin kaybolduğu örneklerde olumsuz semantik prozodi ortaya çıkmasıdır (Çalışkan 2014a).

Fiilimsi-sıfat eşdizimliliğinde bazı yapılar kendi sınırları dışına taşan eşdizimlenme eğilimleri de göstermektedir. Söz gelimi “açık” sıfatı ile kurulan “-AcAğI/DIğI açık” eşdizimliliği, kesinlik anlamını pekiştirmek üzere daha çok bildirme ekiyle birlikte kullanılmaktadır. Ayrıca “-DIğI açık” eşdizimliliği daha çok “olmak” fiilini tercih etmektedir. Benzer şekilde “-AcAğI belli” eşdizimliliğinin “değil” ile kullanımında ve “-AcAğI belirsiz” eşdizimliliğinde “Fiil-İp Fiil-İp-mA-y-AcAğI belirsiz” şeklinde bir örüntü oluşturmaktadır. “-DIğI önemli” eşdizimliliğinde ise fiilimsi “hangi açıdan baktığı, nasıl bir hekim yetiştirilmek istendiği, neresi olduğu önemli” örneklerinde görüldüğü gibi soru kelimelerini de içine alan daha geniş bir yapı oluşturmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada tamlayıcı-sıfat ilişkisi eşdizimlilik çerçevesinde ele alınmış, yalnızca fiilimsi kuruluşundaki tamlayıcılar üzerinde durularak fiilimsi-sıfat eşdizimliliğine ilişkin bir kullanım sıklığı listesi oluşturularak inceleme yapılmıştır. İnceleme sonucunu ve önerilerimizi şöyle sıralamak mümkündür:

1. Örneklerden bir kısmında fiilimsiden sonra gelen kelime, tür bakımından sıfat etiketi taşımasına ve güçlü bir eşdizimlilik oluşturmaya karşın sıfatın anlam içeriği zayıflamış olabilmektedir. Bu grupta sıfatlar “bağlı, dayalı, özgü, dönük, yönelik, belli, ilişkin” sıfatları yer almaktadır. Bunlar sıfatların dilbilgiselleşmesi süreci hakkında bilgi verecek olması bakımından önemlidir. Fiilimsi ekleri ile bu gibi sıfatlar arasında kurulan eşdizimlilik ilişkileri üzerinde ayrıca durulmalıdır.
2. Yabancılar Türkçe öğretiminde söz konusu fiilimsi-sıfat ilişkilerini örnekleyen kullanımlar üzerinde durulurken yüklem durumundaki sıfat ile fiilimsi arasındaki kontrol-tamlayıcı ilişkilerine dikkat çekilmelidir.
3. Fiilimsi-sıfat eşdizimliliklerinin kiplik kullanımları ile konuşur tutumunu yansıtan özelliklerine dikkat çekilmelidir.
4. Eşdizimlilikler arası ek ve sıfat geçişleri üzerinde durularak kullanım sıklığı yüksek olan “emin” sıfatının farklı eşdizimlilikleri örneklenmelidir.
5. Yabancı dil olarak Türkçe öğrenen öğrenciler “kimi, birisi, hepsi” gibi kullanımlar yoluyla iyelik kalıplaşmasının örnekleriyle temel düzeyden itibaren karşılaşmaktadır. Bu yüzden “-mAsI kolay” ve “-mAk kolay” denkliği öğrenir açısından anlaşılabilir bir durumdur.
6. Yabancı dil öğrenirleri açısından kelimelerin biçim ve anlam özellikleri kadar söylem içinde kazandıkları değer de önemlidir. Bu noktada konuşur tutumunu gösteren ifadeler veya ifadelerin tutum değerlerinin öğretimi önem kazanmaktadır. Ne yazık ki gramerlerde ve sözlüklerde konuyla ilgili bilgi sınırlı kalmakta, öğretim sürecinde soru-cevap iletişimine dayalı durumlarda ortaya çıkan

belirlemeler ise çoğu kez kayda geçirilmediği için unutulup gitmektedir. “-mAsI kolay” eşdizimliliği etrafında oluşan semantik prozodi örneğinden hareketle vurgulamak isteriz ki kelime ya da dil birimleri etrafında oluşan tutuma yönelik bilgi de öğrenirin dil yeterliliğinin önemli bir bileşenidir. Türkçede gerek kelime gerekse kelime sınırlarını aşan yapılar düzeyinde dil birimlerinin bu özelliklerini açığa çıkaracak çalışmalar yapılması gerektiği açıktır.

7. Fiilimsi-sıfat eşdizimlilikleri ele alınırken burada yer verdiğimiz liste bir hareket noktası olabilir ancak materyal hazırlanırken söz konusu eşdizimlilik yapılarının da daha geniş yapılar içindeki kullanım özellikleri de dikkate alınmalıdır.
8. Burada sözcüksel eşdizimlilik incelemelerinin dışına çıkılarak fiilimsi ekleri ile sıfatlar arasındaki eşdizimlilik ilişkileri üzerinde durulmuştur. Bu bakış açısıyla söz dizimi düzeyinde ortaya çıkarılacak farklı yapılar olduğu muhakkaktır. Bu noktada söz dizimi ve kelime türü bakımından etiketlenmiş bir derlem ile çalışmanın el yordamıyla yapılan işçilikten daha sağlam ve kapsamlı veriler sunacağı ortadadır. Gerek söz dizimi gerekse kelime türü esaslı etiketleme şablonları, Türkçede biçim birim dizilerinin eşdizimlenme eğilimlerini ortaya koyabilecek şekilde tasarlanmalıdır.

Kaynakça

- AISENSTADT, Ester (1979). “Collocability restrictions in dictionaries”, *Dictionaries and Their Users*, R. R. K. Hartmann (Ed.), Exeter Linguistic Studies, s. 71-74.
- ANTHONY, Lawrence (2018). AntConc (Version 3.5.7) [Computer Software], Tokyo, Japan: Waseda University. <http://www.laurenceanthony.net/software>
- AKSAN, Yeşim, AKSAN, Mustafa, KOLTUKSUZ, Ahmet, SEZER, Taner, MERSİNLİ, Ümit, DEMİRHAN, Umut U., YILMAZER, Hakan, ATASOY, Gülsüm, ÖZ, Seda, YILDIZ, İpek (2012). “Construction of the Turkish National Corpus (TNC)”, *Proceedings of the 8th International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2012)*, İstanbul, Türkiye. PDF
- ALSARRAY, Maysoon (2015). *Türkçe Ulusal Derlemi'nde Yüksek Sıklıkta Kullanılan Adların Eşdizimlilikleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- BENSON, Morton, Benson, Evelyn, Ilson, Robert I. (1986). “Lexicographic Description of English”, *Studies in Language Companion Series*, No: 14, John Benjamins Publishing Company.
- COWIE, Anthony P. (1994). “Phraseology”, *The Encyclopedia of Language and Linguistics*, R. E. Asher (Ed.), C. 6, Oxford and New York: Pergamon Press.
- CRUSE, David A. (1986). *Lexical Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- CSATÓ, Eva A. (2010). “Two types of complement clauses in Turkish”, *Turcology in Mainz*, Boeschoten, Hendrik, Rentzsch, Julian (Ed.), Wiesbaden: Harrassowitz, s. 107-122.
- ÇALIŞKAN, Nihal (2014). *Yüksek Sıklıktaki Adlar: Zaman Sözcükbiçimi Üzerine Derlem Temelli Bir İnceleme (Eşdizimlilikler, Biçimbirim Dizileri, Dilbilgisel Örüntüler ve Semantik Prozodi)*. Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- ÇÖLTEKİN, Çağrı (2014). “A Set of Open Source Tools for Turkish Natural Language Processing”, *Proceedings of the Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2014)* (Ed.) N. Calzolari vd., s. 1079–1086 [pdf]
- ÇÖLTEKİN, Çağrı (2010). “A Freely Available Morphological Analyzer for Turkish”, *Proceedings of the 7th International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2010)*, s. 820-827 [pdf]
- DOĞAN, Nuh (2016). *Türkiye Türkçesinde Fiillerin Eşdizimliliği*, Yayınevi 176, Ankara.

- DURRANT, Philip (2013). "Formulaicity in an agglutinating language: The case of Turkish", *Corpus Linguistics and Linguistic Theory*, C. 9, S. 1, s.1-38.
- ERGUVANLI-TAYLAN, Eser (1998). "What determines the choice of nominalizer in Turkish nominalized complement clauses?", *Proceedings of the 16th International Congress of Linguistics*, Caron, Bernard (Ed.), Oxford: Pergamon.
- FERNANDO, Chitra. (1996) *Idioms and Idiomaticity*, Oxford: Oxford University Press.
- FIRTH, John R. (1935). *The Technique of Semantics*. Transactions of the Philological Society, s. 36-72.
- FIRTH, John R. (1951/1957). *Papers in Linguistics 1934-1951*. London: Oxford University Press.
- HALLIDAY, Michael A.K. (1966). "Lexis as a linguistic level", *In Memory of J.R. Firth*, C. Bazell, J. Catford, M. Halliday, R. Robins (Ed.), London: Longman, s. 150-61.
- HAUSMANN, Franz J. (1989). "Le dictionnaire de collocations", *Wörterbücher, Dictionaries, Dictionnaires. Ein internationales Handbuch zur Lexikographie*, Franz J. Hausmann, Herbert E. Wiegand, Ladislav Zgusta (Ed.), Berlin: de Gruyter, s. 1010-1019.
- JOHANSON, Lars (2013). "Selection of Subjunctors in Turkic Non-Finite Complement Clauses", *Bilig*, S.67, s. 73-90.
- KARAKOÇ, Birsal (2013). "Clausal Complementation in Turkish and Nohgay in a Semantic Perspective", *Complementizer Semantics in European Languages*, Kasper Boye, Petar Kehayov (Ed.), Berlin: de Gruyter, s.619-664.
- MC KEOWN, Kathleen R., Radev, Dragomir R. (1999). "Collocations", *A Handbook of Natural Language Processing*, Robert Dale, Hermann Moisl, Harold Somers, Marcel Dekker (Ed.), s. 525-542.
- ÖZKAN, Abdurrahman. (2004). "Türkiye Türkçesinde Kısaltma Grupları", *Araştışlar İnsan Bilimleri Araştırmaları*, Yıl 6, Sayı 11, s.127-144.
- ÖZKAN, Abdurrahman. (2004). "Türkçe Sözlük'te Kısaltma Grupları", *Araştışlar İnsan Bilimleri Araştırmaları*, Yıl 6, Sayı 12, 2004.
- ÖZKAN, Bülent (2010). "Türkçenin Öğretiminde Sıfatların Eşdizim Sözlüğü: Yöntem ve Uygulama", *e-International Journal of Educational Research*. Cilt 1, Sayı 2, s. 51-65.
- ÖZKAN, Bülent (2012). "Türkiye Türkçesinin Eşdizim Sözlüğü", *IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri* (Ed.) M. N. Önal, C. II, s. 93-102.
- ÖZKAN, Bülent (2013). "Yöntem ve Uygulama Açısından Türkiye Türkçesi Söz Varlığının Derlem Tabanlı Sözlüğü", *Bilig*, Sayı 66, s. 149-178.
- ÖZKAN, B. (2014). "Türkiye Türkçesi Söz Varlığında Sıfatların Eşdizimliliği -Derlem Tabanlı Bir Uygulama-", *Türkçe Üzerine Derlem Dilbilim Uygulamaları*, (Ed. Özkan, B., Tahiroğlu, B.), Karahan Kitabevi. Adana.
- PALMER, Frank R. (1981). *Semantics*, Cambridge: Cambridge University.
- PİLTEN, Şahru (2008), "Eş Dizimlilik Özellikleri Bakımından Türk Dilinde 'Temiz' Sözcükleri", *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, Sayı 4, s. 24-46.
- SZYMON, Slodowicz (2007). "Complement control in Turkish", Barbara Stiebels (Ed.), *ZAS Papers in Linguistics 47. Studies in complement control*, s. 125-157.
- TAYLAN, Eser (1996). "Aspects of control in Turkish", Rona Bengisu (Ed.), *Current issues in Turkish linguistics: Proceedings of the 5th International Conference on Turkish Linguistics*, 1990, Ankara: Hitit, 46-60.
- VAN DER WOUDE, Ton (1997). *Negative Contexts. Collocation, Polarity and Multiple Negation*, London: Routledge.
- <https://ufal.mff.cuni.cz/pdt2.0/doc/manuals/en/t-layer/html/ch09s02s04.html>